מפניני הפרשה - מאמר

"והכנעני אז בארץ"

"ויהי ריב בין רועי מקנה אברם, ובין רעי מקנה לוט, והכנעני והפריזי אז ישב בארץ". (פרק י"ג - ז') סיפור זה הכתוב בתורה, מתאר ריב שפרץ בין רועי צאנו של אברם לבין רועי צאנו של לוט. ומיד אחרי זה נאמר: **"והכנעני והפריזי אז יושב בארץ"**. על פסוק זה שואלים חכמי ישראל: מהו הקשר בין סוף הפסוק – **"והכנעני והפריזי אז יושב בארץ"**, לתחילתו: **"ויהי ריב בין רועי מקנה אברם, ובין רועי מקנה לוט"**?

רש"י מפרש את הקשר בין שני חלקי הפסוק עפ"י המדרש בבראשית רבה: **"לפי שהיו רועים של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נתנה הארץ לאברם, ולו אין יורש, ולוט יורשו, ואין זה גזל, והכתוב אומר: והכנעני והפרזי אז יושב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין"**. כלומר רש"י סובר כי פסוק זה בא ללמדנו על מידת הזהירות שהייתה לאברם בהימנעות מגזל, שאפילו שהארץ הובטחה לו, לא רצה לקחת מגידולי הכנענים שארץ כנען הייתה אז בחזקתם.

הרמב"ן מפרש זאת על דרך הפשט: **"ועל דרך הפשט היתה המריבה על המרעה, כי לא נשא אותם הארץ, וכאשר היה מקנה אברם רועה באחו, היו רועי לוט באים בגבולם ורועים שם. והנה אברם ולוט היו גרים ותושבים בארץ, ופחד אברם פן ישמע הכנעני והפריזי יושב הארץ כובד מקניהם ויגרשום, או יכו אותם לפי חרב ויקחו להם מקניהם ורכושם, כי ישיבת הארץ עתה להם לא לאברם, וזה טעם והכנעני והפריזי - כי הזכיר שהיו עמים רבים יושבים בארץ החיא, ולהם ולמקניהם אין מספר, ולא ישא אותם הארץ ואת אברם ולוט. כלומר הרמב"ן סובר סופו של הפסוק בא להדגיש את חששו של אברהם אבינו שהקולות הריב יגיעו לאוזני יושבי הארץ, שעלולים להזיק להם, לגרשם או לקחת את המקנה שלהם"**.

הספורנו מפרש: **"ויהי ריב בין רועי מקנה אברם ובין רועי מקנה לוט. היתה ביניהם מריבה לראות מי נדחה מפני מי מן המרעה שימצאו. והכנעני והפריזי אז יושב בארץ. ולכן היה הריב בין שני אחים גרים מבאיש את ריחם בעיני התושבים, כי בהיות מריבה בין האחים הגרים יחשבו אותם התושבים לאנשי ריב וישאו קל וחומר בעצמם"**.

מפירושו של הספורנו עולה רעיון שיש בו מסר חשוב לדורנו ולימינו. התורה מדגישה שהריב היה בין רועי מקנה אברם לרועי מקנה לוט. הריב היה בין הרועים, וסיבותיו היו לחילוקי דעות רעיוניים, בעניין 'השקפה תורנית'.

אברהם אבינו ע"ה - "האדם הגדול בענקים", עמוד החסד, לא היה מעורב בו, וגם לוט היה אדם גדול, ורב זכויות. הצדק היה, כמובן, עם רועי אברהם. ולכאורה היה על אברם להתערב, לעמוד לצד רועיו לחדד את הויכוח ולהביא להכרעה. אולם הוא לא עשה זאת, מדוע? לנגד עיניו עמד דבר אחד: "והכנעני והפריזי אז יושב בארץ". יש כאן תושבים זרים שאברהם אבינו ביקש לקרבם, ללמדם את יסודות האמונה. וכיצד יסתכלו על ריב בין החרדים לדבר ה'? מה יאמרו על המתיחות בין החוגים, רועי אברהם ולוט? מה יאמרו לריב ולהתנצחויות, ולהתכתשויות המילוליות? הם לא יתעמקו לדעת עם מי הצדק, אבל מהריב הם יתחזקו! ומכאן נלמד שחוסר האחדות בין חלקי העם הוא המזמין את האויבים, השמחים לאיד ומנצל לטובתם את הריב שבין מתנגדיהם. והדגש: "כשמריבים אחים - מתיישבים הנוכרים".

בין אדם לחבירו

אחת המתנות הגדולות שבהן ברך אותנו הקב"ה היא החברות: ידידים, בני משפחה וכדומה. ההמנעות מדיבור גלוי, מתוכחה הדדית ומהדרכה והכוונה, הן בעצם נישול הדדי של אחד הכלים החשובים ביותר לצמיחה אישית.

אנו חייבים להיות מעורבים, ובשעת הצורך לגיים גם את מעורבותם של אחרים כדי לעזור לאנשים במאבקי החיים. לעמוד מן הצד ללא אומר כאשר נדרשת תוכחה – אין זו שמירת הלשון: זהו קיפוחו של הזולת מהאפשרות להגיע לשיפור עצמי.

שואל ומשיב

שאלה: ספרדים השומעים קידוש או הבדלה במבטא והברה אשכנזית ולהיפך, האם יוצאים ידי חובתם?

תשובה: גאוני הדור שלפנינו נחלקו בנידון אשכנזי שרוצה לשנות ממנהג אבותיו ולקרוא ולהתפלל במבטא ספרדי, ולהיפך, האם מותר להם לנהוג כן. הגאון רבי אברהם יצחק הכהן קוק בירחון "קול תורה" חודש אב שנת ה - תרצ"ג פסק, שאסור לשנות ממבטא והברה שנהגו בה אבותיו למבטא והברה אחרת, שיש בזה משום אל תיטוש תורת אמך, שהואיל ואין בידינו להכריע איזה מבטא יותר נכון, אסור לשנות ממנהג האבות שהחזקו בו מאות בשנים. לעומתו הגאון הראשון לציון הרב מאיר חי עוזיאל בשו"ת "משפטי עוזיאל" אורח חיים סימן א', והעלה שאין בזה משום אל תיטוש תורת אמך, וכל שהוא קורא ומדקדק באותיות של אותו מבטא שמתפלל בו, אין בזה משום קרא ולא דקדק באותיותיה, מפני שאלו ואלו דברי אלוקים חיים.

בספר "דרך הנשר" חלק א' הביא, שהגאון רבי נתן אדלר עשה מעשה רב, שהזמין אליו את הגאון רבי חיים מודעי מאיזמיר, ובמשך שלש שנים למד ממנו את המבטא והחיגוי הספרדי, ונטש את המבטא האשכנזי, והיה בעצמו עובר לפני התיבה במבטא ספרדי. מכאן שמותר לאשכנזי לשנות ממבטא אבותיו ולקרוא קריאת שמע ולהתפלל במבטא ספרדי. וכן כתב בשו"ת "ישכיל עבדי" חלק ג'. לאור האמור נראה שגם אשכנזי השומע קידוש והבדלה במבטא ספרדי ולהיפך בודאי שיוצא ידי חובתו, שהרי אף לכתחילה היה רשאי בעצמו לומר הקידוש וההבדלה במבטא שונה ממנהג אבותיו.

החיד"א בשו"ת יוסף אומץ כתב: ומי לנו גדול מרבנו האר"י שהיה אשכנזי ובכל השנה היה מתפלל עם ספרדים ושומע מהם קריאת התורה וכו'.

סיכום: ספרדים השומעים קידוש או הבדלה במבטא והברה אשכנזית ולהיפך, יוצאים ידי חובתם, וכן הוא בקריאת התורה, והדברים נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת שאין להקפיד כלל על המבטאים השונים, ומכל מקום בקריאת פרשת זכור וכן בפרשת פרה, שהם מדאורייתא, ראוי ונכון לכל אחד לשמוע קריאת הפרשה כפי מנהג אבותיו. (עפ"י שו"ת יהווה דעת חלק ו' יט)

מפניני הפרשה - רעיון

אברהם אבי האומה

בפרשת לך לך מופיע על במת ההיסטוריה דמות מופת - אברהם אבינו - אשר מפיץ את האמונה באל אחד. אברהם זה הגדל בביתו של נחור אביו, עובד האלילים הגדול, בוחן אפשרויות רבות לקביעת האלוקים אותו יעבוד.

הוא מנסה את השמש ומשנוכח שהיא שוקעת בלילה עובר לעבוד את הירח משוו נעלמה גם בבוקר נטש גם אותה.

כך ממשיך אברהם אבינו ובוחן אמצעים רבים ומגוונים ולבסוף הגיע למסקנה שאלוקים הנסתר ואינו נראה, הוא בורא העולם ומשגיח על עולמו - ואברהם אבינו הופך להיות המאמין הגדול.

ומרגע זה והילך מתנסה אברהם בעשרה ניסיונות, אשר חלקם מפורשים בתורה וחלקם בדברי חז"ל ועומד בכולם.

הוא נזרק לכבשן האש בשל אמונתו וניצל, הוא מצווה לעזוב את בית אביו ואת כל משפחתו וללכת אל ארץ בלתי נודעת. מובטחת לו ארץ ישראל בשלמות, וכשבא לקבור את שרה אשתו, הוא לא מוצא אפילו מקום קבורה אשר שייך לו ונאלץ לשלם מחיר מלא בעבורו.

שיא השיאים בניסיונותיו הינו הציווי לעקוד את בנו יצחק, שנולד לאחר שנים ארוכות, על גבי המזבח. אברהם שקיבל כאמור לעיל את הבורא כמנהיגו של עולם, עומד בכל הניסיונות קשים ככל שיהיו, ומבצע את המוטל עליו ללא הרהור או תהיה.

לא בכדי מוגדר אברהם כאברהם העברי מיסדו של העם היהודי, שכן במעשיו הטובים, באמונתו, במעשי החסד שלו ובמסירות נפשו קבע את אופן התנהגותו של העם היהודי בהמשך הדרך בבחינת "מעשה אבות סימן לבנים".

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

החייל לביא בן אורית ג'הסי ע"ה הי"ד
משה בן מנחם בכר ע"ה
ויקטור בן שרינה תמאם ע"ה
שלום בן שלום כתריאל ע"ה
שלמה בן סוליקא אלבז ז"ל
ר' מכלוף בן נונה הכהן ז"ל
גלעד בן דניאל ושרית אלמליח ע"ה והי"ד

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

הרב אבירם אברהם בן זיוה חריב ע"ה והי"ד
הרב שאול בן שלמה מויאל ע"ה והי"ד
רחל בת סוליקא דנינו ע"ה
רבקה ברי בת ג'ונג'ון תפילין ע"ה
עמל בת נג'י וג'ורג'יה נחום ז"ל
סימה בת אסתר שבת ז"ל

בס"ד ז' לחודש מרחשוון ה'תשפ"ה
שנה שלושים ואחת גליון מספר 05
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת לך לך

מפטירים בישעיהו פרק מ'

התימנים מתחילים:
"וְאֶל מִי תְדַמְּיוּנִי וְאֶשְׁוֶה"
הספרדים והאשכנזים מתחילים:
"לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב"

חשמונאים (שעון חורף)

כניסת השבת:	16:26
יציאת השבת:	17:24
זמן רבנו תם:	17:34

סדר הנחת התפילין והכוונה, עפ"י פסיקת מרן בש"ע ובפוסקים האחרונים

סדר הנחת וחליצת תפילין

הגמרא במסכת מנחות דף לו. לומדת מפסוקים שבהנחת התפילין יש להקדים את הנחת תפילין של יד לשל ראש, בגלל שכתוב בתורה בפירוש: "**וקשרתם לאות על ידך**" ואחר כך "**והיו לטוטפת בין עיניך**" ובחליצתן הסדר הוא הפוך: חולצים את של ראש, ואחר כך את של יד: "**תנא: כשהוא מניח - מניח של יד ואחר כך מניח של ראש, וכשהוא חולץ - חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד. בשלמא כשהוא מניח - מניח של יד ואח"כ מניח של ראש, דכתיב 'וקשרתם לאות על ידך' והדר 'יהיו לטוטפת בין עיניך', אלא כשהוא חולץ - חולץ של ראש ואחר כך חולץ של יד מנלן? אמר רבה: רב הונא אסברא לי, אמר קרא: 'יהיו לטוטפת בין עיניך' - כל זמן שבין עיניך יהו שתים.**

רש"י: והיו: משמע שתים כל זמן שיהו בין עיניך יהו שתים כל זמן שאותן של ראש מונחים אותן של יד נמי מונחין אלמא דראש חליץ ברישא:

בתלמוד הירושלמי חגיגה, פרק ב הלכה ב' מסופר על שני חסידים שהיו באשקלון, ומסיפור זה עולה שלהקדמת של הנחת התפילה של יד לתפילה של ראש יש חשיבות רבה.

פסיקה להלכה בשו"ע

במפסיקת מרן בשו"ע בסימן כה' סעיף ו' עולה להלכה שהחובה להקדים תפילה של יד לשל ראש קיימת אף אם פגע בשל ראש תחילה. כלומר, במצב זה לא אומרים 'אין מעבירים על המצוות', אלא 'מעבירים' על תפילה של ראש לטובת הקדמת תפילה של יד: "**אם פגע בשל ראש תחלה, צריך להעביר על אותה המצוה ויניח של יד תחלה ואחר כך של ראש**".

משנה ברורה

ב 'משנה ברורה' סימן כה' ס"ק כב' מדגיש שזה דווקא אם עדיין לא הניח את התפילה של ראש, אבל אם הניחה כבר, יזדרז להניח התפילה של יד.

ילקוט יוסף

בספר ילקוט יוסף בסימן כה' מט', אחרי שהדגיש את ההלכה שצריך להקדים את התפילה של יד לתפילה של ראש, הוסיף עצות מעשיות, כיצד להימנע מתקלה של הקדמת תפילה של ראש לתפילה של יד.

"**אם פגע בשל ראש תחלה, צריך להעביר על אותה מצוה, ויניח של יד תחלה ואחר כך של ראש. וחנותן את התפילין לתוך תיק, אם הוא תיק צר, יתן את התפילה של ראש תחלה, ועליה יתן את התפילה של יד, כדי שלמחרת יפגע בשל יד תחלה. ואם הוא תיק רחב, יתן את של יד בצד ימין, ושל ראש בצד שמאל, כדי שלמחרת בעת שלוקח את התפילין להניחן, יפגע תחלה בשל יד המונח בצד ימין שכנגד העומד**"

סיכום: בהנחת התפילין יש להקדים את הנחת תפילה של יד לשל ראש. אם פגש בתפילה של ראש תחילה, יעביר על המצוה ויניח של יד תחילה ואחר כך של ראש. ואם הניח כבר של ראש יזדרז להניח של יד.

נישוק התפילין

בית יוסף

ב 'בית יוסף' סימן כה' כתב שמנהג החכמים לנשק את התפילין בעת הנחתם. נראה שהעניין בזה הוא ביטוי של חיבוב מצווה, בדומה למה שכתוב בשו"ע הלכות ציצית, סימן כד סעיף ד' וכן נסק להלכה בשו"ע סימן כה' סעיף ג': "**מנהג החכמים לנשק התפילין בשעת הנחתן ובשעת חליצתן**".

'ילקוט יוסף'

וכן כתב בספר 'ילקוט יוסף' בסימן כה' טז', אולם הדגיש שלא ינשק בין הנחת תפילה של יד לתפילה של ראש, וכן הוסיף עוד דברים לחיבוב המצווה.

סיכום: מנהג יפה, לנשק את התפילין בשעת הנחתם ובשעת חליצתן, ויש בזה ביטוי לחובב המצווה. אולם אין לנשקם בין הנחת תפילה של יד לתפילה של ראש, אלא לפני שקושר של יד, ולפני הברכה. וכן מצד חיבוב מצווה ראוי שאדם יקפל בעצמו את התפילין, למעט מצב בו הוא ממהר.

כוונה בשעת הברכה

כתב מרן בשו"ע סימן כה סעיף ה', שצריך לכוון בהנחת התפילין, ופירט את הכוונות שיש לכוון בהנחתם: "**יכוין בהנחתם שצונו הקב"ה להניח ארבע פרשיות אלו, שיש בהם יחוד שמו ויציאת מצרים, על הזרוע כנגד הלב, ועל הראש כנגד המוח, כדי שנזכור נסים ונפלאות שעשה עמנו, שהם מורים על יחודו, ואשר לו הכח והממשלה בעליונים ובתחתונים לעשות בהם כרצונו. וישעבד להקב"ה הנשמה שהיא במוח, וגם הלב שהוא עיקר התאוות והמחשבות, ובזה יזכור הבורא וימעיט הנאותיו**".

משנה ברורה

במשנה ברורה' סימן כה' ס"ק טו' הביא תחילה את הסיבה שכתב הב"ח לחשיבות הכוונה בשעת הנחת התפילין. אולם הוסיף שבדיעבד אפילו אם לא כיון, אלא לשם מצוה בלבד יצא: "...**וכתב הפרי מגדים דמכל מקום בדיעבד אפילו אם לא כיון רק לשם מצוה בלבד יצא**" והוסיף בס"ק טז' שלכן נהגו לקרא אחרי הנחת התפילין שתים מארבעת הפרשיות שבתוך בתי התפילין.

סיכום: כתב מרן בשו"ע שצריך לכוון בשעת הנחת התפילין, ופירט את הכוונות שיש לכוון בהנחתם. ב 'משנה ברורה' כתב בשם הב"ח שהטעם לזה הוא מפני שכתוב בתורה: "והיה לך לאות על ידך...למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוציאך..." ומכאן שעיקר המצוה וקיומה תלויה בכונה שיכוין בשעת קיום המצוה. אולם בדיעבד אפילו אם כיוון רק לשם מצוה בלבד יצא.

פינת העורך

"**ותרא כי הרתה ותקל בעיניה**" (פרק טז' – ד') מפרש האלשיך הקדוש: שרה אימנו נתנה את הגר לאברהם, הכניסה צרתה לביתה, כדי שבזכות חסד זה והקרבה זו תבנה גם היא ותלד. אולם כשהגר הרתה, התנשאה עליה והכניסה לבית אווירה של קנאה חשישה שרה שאווירה זו תדבק בה ותסתוך, ותעורר עליה קטרוג ולא זכות, ועל כך קבלה והתאוננה, על זאת הקפידה! שכן הכעס גם אם אינו גורר מעשים נמהרים מעוות את אישיותו של האדם!

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב ליעל וירון ריימון הי"ו לרגל נישואיהם להם ולכל משפחותיהם משפחות מלכה (רקה) הי"ו ומשפחת ריימון הי"ו
יהי רצון מלפני אבינו שבשמים, שתיזכו להקים בית לתפארת ישראל, מלא אהבה ושמחה, נאמן וכשר, המיוסד על יסודות איתנים של אהבת תורה ויראת שמים לתפארת עם ישראל.

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב למאיר שמלוב הי"ו ושירה באסל הי"ו לרגל אירוסיהם להם ולכל משפחותיהם משפחות שמלוב הי"ו באסל הי"ו
יהי רצון מלפני שוכן מרומים שתיזכו לחופתכם בקרוב ותיזכו להקים בית נאמן וכשר בישראל המושתת על יסוד איתנים של אהבה ויראת שמים לתפארת עם ישראל.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

האם ברהמ"ז פוטרת מאכל שברכתו מעין שלוש

המקור בתלמוד

בגמרא במסכת ברכות דף מא: מובא שאדם האוכל לאחר הסעודה (לפני ברכת המזון) מאכלים שלא מלפתים בהם את הפת, כגון פירות, עליו לברך עליהם ברכה ראשונה, מפני שברכת המוציא שבירך בתחילת הסעודה לא פוטרת מאכלים שלא מלפתים בהם את הפת. כמו כן ברכת המזון שיברך אחרי הסעודה לא תפטור אותם מברכה אחרונה, מפני שאינם מזינים, ולכן עליו לברך עליהם גם את הברכה אחרונה המתאימה להם:

"אמר רב פפא, הלכתא: דברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה - אין טעונים ברכה לא לפניהם ולא לאחריהם, ושלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה - טעונים ברכה לפניהם ואין טעונים ברכה לאחריהם; לאחר סעודה - טעונים ברכה בין לפניהם בין לאחריהם".

מפרש רש"י: דברים הבאים מחמת הסעודה - ללפת בהן את הפת. אין טעונין ברכה - דהוו להו טפלה, הלכך: כל מידי, בין מזון בין פירות, שהביאו ללפתן - אין בו ברכה לא לפניו ולא לאחריו. שלא מחמת הסעודה בתוך הסעודה - כגון דייסא, וכן כרוב ותרדין, שאינן לפתן ובאין למזון ולשובע. טעונין ברכה לפניהן - דלאו טפלה נינהו, ואינן בכלל לחם דנפטר בברכת המוציא. ולא לאחריהן - דמיני מזון נינהו, וברכת המזון פוטרתן. דברים הרגילים לבא לאחר סעודה - כגון פירות, אפילו הביאן בתוך הסעודה שלא מחמת לפתן. טעונין ברכה בין לפניהן - דלאו טפלה נינהו. בין לאחריהם - דאין ברכת המזון פוטרתן, דלאו מזוני נינהו.

רבינו יונה

רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף כט: הביא את דעת רבי יצחק הזקן, שהלכה זו הייתה נכונה רק לזמנם, שבסוף הסעודה נהגו לסלק את השולחן מלפני המסובים, אבל כיום שבסוף הסעודה לא מסלקים את השולחן מלפני המסובים, כל זמן שלא ברכו ברכת המזון, עדיין נחשב בתוך הסעודה.

"...ורבי יצחק הזקן ז"ל אמר דהא דאמרינן לאחר סעודה טעונין ברכה בין לפניהם בין לאחריהם זהו בימיהם שהיו נוהגים לעקור השלחנות קודם ברכת המזון, ועל כן אמרו שאינו מצורף עם מה שאכל, שנראה כסעודה בפני עצמה, וצריך לברך עליו תחלה וסוף, אבל אנו שאין מנהגנו לסלק את השולחן עד שסיימו לברך ברכת המזון אף על פי שסיימו לאכול, כל זמן שלא ברכו כמו בתוך הסעודה דיינינן ליה וטעון ברכה לפניו ואין טעון לאחריו..."

עוד כתב, שמתוך כך שברכת המזון לא פוטרת את המאכלים מברכה אחרונה, הסיקו רבני צרפת, שברכת המזון אינה פוטרת מאכלים כולל דייסה וכדומה שברכתם מעין שלוש, שנאכלו בפני עצמם לא בסעודה.

"...רבני צרפת ז"ל דמהכא שמעינן דברכת שלשה אינה פוטרת מעין שלוש, ואם אכל דייסא או כיוצא בו אחר המזון, אף על פי שהברכה שלו היא מעין ברכת המזון, אין ברכת המזון פוטרת אותו, דאם איתא דברכת שלוש פוטרת מעין שלוש לא היה לו לומר שיברך לאחריו".

בהמשך כתב שם, שזה דווקא לגבי שאר מאכלים, אבל המברך ברכת המזון כברכה אחרונה על יין ששתה בפני עצמו ולא כחלק מסעודה, יצא מפני שהיין נחשב לדבר המזין, ומביא ראיות לכך.

"...מיהו נראה דדוקא בשאר דברים אבל ביין פוטרת מעין שלוש ואם שתה אחר שאמר הב לן ונבריך דאמרינן (פסחים קג:) אסור לו למשתי בלא ברכה מברך לפניו ואינו מברך לאחריו דגבי יין ברכת המזון פוטרת מעין שלש ואפילו לא יברך ברכת המזון בכוס ויש סיוע לזה מדאמרינן בגמרא (במכילתין דף לה:) חמרא סעיד ומשמח. והוינן בה אי הכי נבריך עליה שלש ברכות ומהדרינן לא קבעי אינשי עליה.."

המקור בתלמוד

בגמרא במסכת ברכות דף יב. מובא שאדם שאכל תמרים, ובטעות כשבירך ברכה אחרונה, בירך ברכת המזון במקום ברכה מעין שלוש יצא ידי חובה, מפני שהתמרים נחשבים כמאכל המזין:

"...לא צריכא: כגון דאכל תמרי וקסבר נהמא אכל, ופתח בדנהמא וסיים בדתמרי - יצא, דאפילו סיים בדנהמא נמי יצא; מאי טעמא - דתמרי נמי מיזן זייני".

רבינו יונה

רבינו יונה על הרי"ף מסכת ברכות דף ו. (מדפי הרי"ף) הביא מקור זה כחיזוק לכך שניתן לברך ברכת המזון כברכה אחרונה על יין, מפני שהיין מזין.

וכן כתב שרבני צרפת הסיקו מסקנה ממקור זה בגמרא שניתן לברך ברכת המזון כברכה אחרונה על תמרים מפני שהם מזינים.

כמו כן אמרו רבני צרפת, שיוצאים ידי חובת ברכה אחרונה על תמרים, אפילו אם ברכו רק את הברכה הראשונה של ברכת המזון:

"אי נמי סיים בדנהמא כלומר שבמקום ברכת העץ ועל פרי העץ אמר ברכת המזון יצא דתמרי נמי מיזן זייני ולפיכך יוצא בברכת המזון אדתמרי, מה שאין כן בשאר פרי של חמישה מינין.

ואמרו רבני צרפת ז"ל שגם על היין אם שתה אותו ושכח ובירך ברכת המזון במקום על הגפן ועל פרי הגפן, יצא.

וכן נראה בפירוש בסוגיית הגמרא דאמרינן התם (דף לה:) דחמרא סעיד ומשמח והוינן בה אי הכי ניבריך עליה שלש ברכות ומהדרינן לא קבעי אינשי עליה דמשמע דמן הדין היה לברך עליה לכתחילה כמו על הפת, אלא משום דלא קבעינן עליה.

ומדחזינן שהקשו גבי יין שנברך עליה לכתחילה שלוש ברכות ולא הקשו בתמרי משמע דיותר פשוט הוא דיין מיזן זיין מהתמרים וכיון שפוטרת התמרים בדיעבד הוא הדין נמי דפוטרת גבי יין בדיעבד שהרי אפילו לכתחילה היו אומרים שיברך עליו זה אלא משום דלא קבעי עליה.

ועוד אומרים רבני צרפת ז"ל שאפי' לא אמר אלא ברכת הזן בין על היין בין על התמרים יצא.

ואף על פי שאין בה אלא מעין הזן בלבד ובברכת על העץ יש בה מעין שלש כיון דמטעם שהם מזון אמרינן שיצא אפילו לא אמר אלא ברכת הזן בלבד מספיק ויצא מפי מורי הרב נר"ו:

רא"ש

הרא"ש במסכת ברכות פרק א' סימן יד' כתב שהברכה הראשונה של ברכת המזון פוטרת מברכה אחרונה על תמרים, רק אם התם את הברכה, אבל אם לא התם את הברכה, צריך להשלימה למעין שלוש:

"...עוד אמרו בשם רבני צרפת שאפילו לא אמר אלא ברכת הזן בלבד בין על היין בין על התמרים יצא (ואף על פי שאין בה אלא מעין הזן בלבד) ובברכת על העץ יש בה מעין שלש אפילו הכי יצא כיון.

דמטעם שהן מזון אנו אומרים שיצא אפילו לא אמר אלא ברכת הזן בלבד יצא וכן נראה דדוקא אם סיים הברכה ברוך אתה ה' (אלוקינו מלך העולם) הזן את הכל.

דאי אפשר לברך אחריו אלא ברכה אחת. אבל אם אמר כל נוסח הברכה עד ברוך אתה ה' הזן ולא חתם יתחיל ועל שהנחלת לאבותינו ארץ חמדה טובה ורחבה ויסיים ברכה מעין שלש.

דמה שאמר נוסח ברכת הזן הוא במקום על העץ ועל פרי העץ".

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

מלבי"ם תהלים

עפ"י פירוש המלבי"ם אחרי שבפסוק א' פירט דוד המלך מהם הדברים שעושים האדם מאושר, וציין שהאושר בא בשלמות בשלשה עניינים, שלמות הקנין, שלמות הגוף ושלמות הנפש.

בפסוק א' התמקד בשלמות מצד מניעת השלילה, כלומר מצד הימנעות מחטא – לא הלך בעצת רשעים - הם החוטאים מצד הזדון והפשיעה בין אדם למקום בין בין אדם לחברו.

ולא עמד אפילו לזמן קצד בדרך חטאים - הם החוטאים מצד התאווה. וכן לא ישב במושב לצים - הם יושבי קרנות אינם פועלים רע אבל גם לא יעשו טוב רק רודפים רוח והבל וליצנות ואינם עוסקים בתורה.

בפסוק ב' **"כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה"** - מסביר המלבי"ם שאושרו של האדם לא יבוא רק במניעת הרע, אלא שעם מניעת הרע יפעל לעשות טוב. **"כי אם, אולם לא די במניעת הרע לבד כי מתנאי האושר שיעשה טוב..."**

אולם אין הכוונה שיעשה טוב נימוסי עפ"י קביעות שבדו להם דתות העמים, אלא בשמירת תורת ה' ומצותיו – **"ולא שיעשה טוב נימוסי לבד כהפילוסופים שבדו דתות לעצמם, רק שישמור תורת ה' ומצותיו..."**

והוסיף "בתורת ה' חפצו", שמתנאי עשיית הטוב שיעשה אותו מפני שהוא הטוב האמיתי, וכרצון לקיים מצוות ה', לא בעבור שום תועלת אישית אחרת, שפני שאז אין חפצו לקיים תורת ה' אלא להשיג תועלת אישית – **וגם באר שמתנאי עשיית הטוב שיעשהו בעבור שהוא טוב ובעבור מצות ה' לבד, לא בעבור פניות אחרות שיקוה להשיג עבור עבודתו שכר ותועלת, שאז אין חפצו תורת ה' רק הערב והמועיל שמקוה שכר עבודתו..."**

"שלמות הזה מתחלק לשניים - שלמות העיון ושלמות המעשה, שלמות העיוני נקרא תורת ה', כי היא תורתו דעת ה' ודרכיו ואמתתו, אבל חלק זה לא ישיגהו האדם עד תכליתו, ודי אם בתורת ה' חפצו ומאוייו ומשתדל להשיגו ודורש אחריו, הגם שלא ישיגהו ופניו לא יראו, ושלמות המעשי הוא תורת האדם, היא תלמדהו את אשר יעשה או לא יעשה, וזה נקרא תורתו, ובחלק זה יהגה יומם ולילה ללמוד על מנת לעשות".

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי

המלבי"ם ביאר שמהות ספר משלי הוא להבהיר ולפשט דברים סתומים, עמוקים ולא מוכרים באמצעות המשלה לדברים מוכרים וידועים.

ציון מקור המשלים – "שלמה", "בן דוד" ו"מלך ישראל" מבטאת את מעלת המשלים אשר בספר מהיבט – שהם מבוססים על חוכמה או הנבואה, וכן ביסוסם במסורת העוברת מדוד לדור, ועל בחינה וניסיון.

אחרי שבפסוק ב' ביאר שהחוכמה היא הכרת גדרי המידות, כולל ההופכיות שבהן, ולדעת להשתמש בהן בדרך נכונה, בפסוק ג' אומר שלמה המלך: **"לקחת מוסר השכל צדק ומשפט ומישרים".**

המלבים מבאר שיש מוסר ויש מוסר השכל – **"שהשכל נבדל מן הבינה שהוא כוח חד באדם שעובר בדברים שאין יד הבינה שולטת בהם.**

כמו להשכיל עניני החכמה שאין מתבררים במופתי הבינה, וכן להשכיל באמתת העצם הנשגב וסוד מעשה בראשית ומעשה מרכבה להשיג גדולתו של יוצר בראשית, כל זה מפעולות השכל.

והנה המוסר היוצא ע"י יראת ה' שיתיירא מענשו נקרא בשם מוסר סתם, והמוסר היוצא על ידי יראת הרוממות שמשיג גדולתו של ה' יתברך ויירא מרוממותו מעשות דבר נגד חקי החכמה אשר ישכילם בשכל טוב, זה נקרא מוסר השכל, כי זה יושג על ידי כח השכל.

ולפעמים יזכה אליו רוח הקודש ואז נקרא בשם שכל טוב, כ"ז יקח ממשלי הספר וממליצותיו, וכן ע"י המשלים האלה יקח צדק ומשפט, שהוא איך יתנהג בענינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית, המשפט הוא מה שיעשה ע"פ הדין, והצדק הוא לפנים משורת הדין.

שישקוד על המקום והזמן והענין שלפיהם יטה לפעמים מן קו הדין לעשות כפי הצדק, וכן שיעשה מישרים, ושם זה נופל בין על הישר בדעותיו בדברים עיונים, בין על הישר במעשיו בדברים המעשיים, בין בדברים שתחת סוג החכמה בין מה שתחת סוג הבינה, אם שכלו ומעשיו הולכים ע"פ חקי היושר, וכ"ז ילמד מן המשלים האלה".

קול ששון לילדים

שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1. מה ביקש אברם ממלך סדום, על שנלחם והשיב את עמו ורכושו?

א. את כל הרכוש. ב. לא רצה לקבל ממנו מחוט ועד שרוך נעל.

ג. מחצית הרכוש. ד. שיתן ללוט לחזור להיות איתו.

2. איזה שאלות שאל המלאך את הגר ועל איזה ענתה לו?

א. מה שמה ומה שם אביה וענתה את שם אביה. ב. המלאך לא שאל.

ג. מהיכן באה ולאן הולכת וענתה מהיכן באה. ד. תשובות א' וג' נכונות.

3. מי הם הנערים שהלכו עם אברם במלחמתו להצלת לוט מהמלכים?

א. ענר, אשכול וממרא. ב. ענר, שֶׂרוּג וממרא.

ג. אליעזר עבדו, אשכול וממרא. ד. תֶּדַעַל, אשכול וממרא.

שאלה עפ"י פירוש הספורנו - כיתות ז' ו ח'

7. "ויהי ריב..." (פרק יג') על מה היה הריב בין רועי לוט לרועי אברהם?

א. רועי אברם טענו שרועי לוט רועים בגזל. ב. מי יורש את אברהם.

ג. באיזה מקום המרעה טוב יותר. ד. מקום המרעה, לא הספיק לשניהם.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ח'

4. "וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד בֵּית אֵל" (פרק יג') מה הדגש במילה: למסעיו?

א. ללמד דרך ארץ שחזר דרך האכסניות שבהליכתו. ב. שפרע הקפותיו.

ג. ללמד שבחזרתו מסעו התארך מרוב רכוש. ד. תשובות א' וב' נכונות.

5. "...וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר" (פרק טז') מי הייתה הגר?

א. שפחה שהביאו עמם מחרן. ב. בת פרעה מלך מצרים.

ג. בת נמרוד, שהצר לאברם. ד. בתו של מלכי צדק.

6. "...וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ צְדָקָה (ט"ו) באיזו זכות יתקיימו ישראל בארץ ישראל?

א. בזכות הקרבנות. ב. בזכותם של האבות.

ג. הם לא צריכים זכות לכך, יש הבטחה אלוקית. ד. בזכות קיום המצוות.

שאלה עפ"י האיבן עזרא - כיתות ז' וח'

8. מי קרא לישמעאל בשמו? (פרק ט"ז)

א. אברהם, שהגר גלתה לו דברי המלאך. ב. אברהם, ברוח הקודש.

ג. שרה ברוח הקודש. ד. הגר בהסכמה ותיאום עם אברהם.

ברכות והודעות

גיליון קול ששון עבר שידרוג – החל משבת בראשית נוספו לגיליון – ביאורים על הסדר לספרים - תהלים ומשלי, וכן יועלו רעיונות ערכיים מלאי חוכמה לדרכי חיים טובים.

ברכות לכל הנענים לקריאה לתמוך באברכי כולל "ברכת אברהם" – יהי רצון מלפני שוכן מרומים שיזכו לשנה טובה, מבורכת, מלאה נחת ושלווה, בריאות איתנה ופרנסה טובה.